

nile, in težko jih je zdaj napraviti, ker kmetje večidel prostora za to nimajo ali ga za to določiti nočejo. Treba je tedaj, da se jim potreba takih okolov dobro razloži, da sprevidijo njih veliko korist. Žebe celi čas le v štali držano ne raste in se ne redi tako čvrsto kakor pod milim nebom in hira od leta do leta bolj. (Pri nas se pogostoma tudi v tem ravno nasprotna napaka godi; žebeta naših kmetov ne stojé leta in leta v štalah; komaj je žebe dve leti staro, ga že vpregajo, in 3 leta staro je že več na cesti kakor kje drugod). „Treba je tedaj, da se te napake kolikor je moč odpravijo, in da se v takih krajih, kjer se bolj s konjsko rejo pečajo, drajne za žebeta, to je, taki prostori brez velikih stroškov napravijo, kjer se morejo pod milim nebom iziritati in čistega zraka navzeti“.

Ker naša domača živina ne živi samo od klaje in od vode, ampak poglavitni živež ji je dober zrak, — in ker zdravju ne tekne, če mlada živina vedno zaperta stoji v štalah in hlevih, ampak ji je treba gibanja pod milim nebom, da se zleta in včasih poskoči, se lahko previdi koristnost od c. k. ministerstva priporočenih drajn povsod tam, kjer gospodarji svoje žebeta redijo v štalah.

Gospodarske skušnje.

(Kdor želi vsake sorte krompir zgodaj pridelati), naj berž iz začetka spomladi (berž zdaj) za seme odločeni in z dobro zemljo pomešani krompir v gorkem hlevu ali štali v kakošen kot dene, da ondi kalí. Ko nastopi toplo vreme, naj položi ta krompir na sonce na vert ali kak drug pripraven prostor, da po sončnih žarkih kalí krepkeje poganjajo. Tako se pridela zrel in zdrav krompir kmali poleti, ko še ni nobenega družega pridelka. „Sl. Nov.“

(Da se dober okus sirovemu maslu ali putru tudi v toplem vremenu ohrani), je poglavitno to, da berž ko se je vmetlo, se maslo z merzlo vodo dobro izmije, da se vsa siratka iz njega odpravi, zakaj le ta siratka, ker začne v maslu kmali gnjiti, naredí maslu zoperni duh in okus. „Slov. Nov.“

Hribarjeva slamoreznica.

Gosp. V. Kurnik, ki je po smerti Hribarjevi prevzel izdelovanje in prodajanje njegove škoporeznice, je poslednjemu zboru sl. horvaško-slavonske gospodarske družbe eno teh mašin na ogled postavil. Zagrebški „Gosp. list“ piše o nji: „Gospodari, koji su ovu sječkarnicu pregledali, vrlo su s njom zadovoljni, i prvi komad, dovežen u Zagreb, već je prodan“.

O živi potrebi slovenskega pisanja v kancelijah in razglaševanja postav v domačem jeziku.

„Ena prvih reči — je rekel gospod minister notranjih oprav v razpisu od 20. dec. l. l. do deželnega poglavarstva v Krakovi — je, da si gosposke prizadevajo, zaupanje ljudstva vživati. To se pa drugač doseči ne more kakor s tem, da kancelije, ki imajo z ljudstvom opraviti, s njim govoré v njegovem jeziku in mu tudi pisanja pošiljajo v tem jeziku, zakaj le po tej poti more vradnik ljudem vse tako dopovedati kakor je treba. Napčna in potrebni razumevnosti nasprotna navada, ljudem pisma v nemškem jeziku pošiljati, ki nemškega jezika ne razumejo in ki si morajo še le tolmača iskati, da jim pismo razloži, je — ne gledé na še mnoge druge napake — po dozdanih skušnjah dostikrat kancelijam za tega voljo več opravila dala, ker zakotni pisaci nevednim ljudem lahko černo namesto belo iz pisma povedó in jih tako zapeljejo, da si dajo po takih pisacih pisanja do gosposk v rečéh napravljati, ki so jasne še same po sebi ali pa popolnoma dognane, le da si krajcar zaslužijo. Zlasti takrat, kadar

imajo gosposke z občinami (srenjami) in z župani opraviti, je posebno treba, da se gosposka in županija prav razumete in se tako odpravijo vse berklarije zakotnikov. Za svoje notranje opravila in med seboj se imajo pa gosposke vselej le nemškega jezika posluževati in nobenega družega“.

Tako je veleval slavni gosp. minister konec preteklega leta cesarskim vradnikom v Galiciji, kjer biva narod slovanski kakor pri nas po Slovenskem.

S kakošnim veseljem je bil ta razpis sprejet po vseh slovanskih deželah, kjer so se vgnjezdile po krivi rabi nemškega jezika vse tiste napake, ki jih je gospod minister v svojem razpisu tako resnično popisal, da ni mogoče bolje, nam ni treba še enkrat ponavljati; tako je bilo tudi pri nas po Slovenskem, kjer se od konca do kraja enake napake godé, o katerih gosp. minister v gori navedenem razpisu govori.

Vradnijam po slovanskih deželah ni sicer veljal oni razpis gosp. ministra od 20. dec. l. l. — al nadjamo se, da slavna vlada ne bo delala razločka med narodi avstrijskimi, ki živijo v popolnoma enakih okoljšinah, ampak da bo pravično dala tudi vsem drugim, kar je enemu podelila. Če pa more kdo reči, da ni vse do pičice tudi pri nas na Slovenskem tako, kakor je gosp. minister v svojem razpisu od 20. dec. l. l. pisal (kterega shranjujemo v svojem spominu ko dragocen dar ravno tako kakor cesarski ukaz od 8. avgusta za šole), naj nam to očitno dokaže. Kdor tají resnico te potrebe, ni prijatelj našemu ljudstvu pa tudi naši vladi ne; ljudstvu noče, da bi se mu dalo, kar mu gré in kar imajo drugi narodi, — višjo vlado pa zapeljuje, da ne zvé, česar ljudstvo želi, in tako spodkopuje, kar je gosp. minister na čelo svojega razpisa zapisal: zaupanje do vlade. Kdor hoče vediti, kaj se godí z nemškimi pisanji, ki iz naših kancelij do našemu ljudstvu in do naših županov dohajajo, naj gré po deželi prašat gosposde duhovne in druge, ki morajo ljudem take pisanja tolmačiti; naj gré tudi v hiše nekterih županov in naj pogleda za „table“ ali za „špegel“, pa bo dobil tam marsiktero neodpečateno pismo kantonske gosposke, za katero ubogi župan ni najdel tolmača. In saj ne more to tudi drugače biti, da človeku le megla pred očmi stoji, ako tako pisanje v roke dobí, kterega mu včasih noben človek v celi vasí dopovedati ne more. Če pridejo taki reveži v poštene roke, je še sreča; če pa pridejo v pest zvitemu zakotnemu pisacu, se pa godí vse to, kar je gospod minister v svojem razpisu tako resnično povedal. Zakotnik ali sam pisma ne razume, ali ga nalaš napčno obrača, da vloví kak zaslužek, ljudi slepari, ob dnar pripravlja, v pravde zapleta, zoper gosposko šunta itd.

Kakor je v zadevah, ki spadajo v politično opravilstvo gosposk, tako je ali pa še huje v sodniških. Ali je potem čuda, da se kmet dostikrat v pravde zaplete in da kolne gospoda, češ, da ga je osleparil. Ali se ne slišijo po deželi v kancelijah pogostoma odgovori: „tako se nismo pogodili, tako nismo govorili; gospod nam niso prav zapisali; pisma nam pa nihče razložil ni, ker je po nemško pisano; vedili nismo, kaj in kako je pisano“ itd. Brez narodovega jezika v kancelijah ni pravega razumenja, ni pravega pravosodja, ni zaupanja ljudstva do gosposke.

Navadni jezik in v uravninah s kmeti edini jezik v kancelijah naših kantonskih gosposk je slovenski. Kdor tega ne verjame, naj stopi pri nas v kakoršno koli kantonsko kancelijo, pa bo slišal, kako od gosp. predstojnika noter do zadnjega služabnika vsi z ljudmi slovensko govoré, zakaj? — zato, ker bi se drugač ne razumeli. Iz vseh teh kancelij grejó pa potem, mirabile dictu! pisma v nemškem jeziku do vseh ljudi! Ali ni to dosti očitno dokaz vseh tistih napak, o katerih gosp. minister po svojem razpisu tako razločno govori? Naj reče kdo, če more, da ni!

Iskrena je tedaj želja, naj slavno ministerstvo tisto, kar je za Galicijo ukazalo, blagovoli ukazati tudi za sbvenske dežele.

Potreba je tako očitna pri nas kakor v Galiciji; — naš jezik pa je že tudi omikan in zmožen tako, da vsako reč gladko in lepo pišemo v njem. Komur je to morebiti še spričati treba, naj vzame naš novi slovník (besednjak) 7 roke, pa bo vidil, da slovenski jezik ni več otrok, ampak že na tako visoki stopinji, da le rabiti ga je treba, in

Jasno kot struna bo pel, zvonu enako donil,

Pričal Vašo modrost na desno, na levo narodom.

Jeziku, ki ima tak slovník, kakor ga imamo zdaj mi, se ne dá več oponašati, da bi se ž njim in v njem vse opraviti ne dalo. Omolkniti morajo zdaj vsi, katerim je bilo treba take žive priče dati o zmožnosti našega jezika. S slovniciami, katerih imamo na cente, in s slovníkom tem si more vsak vradnik pomagati, da spolne, česar naš narod potrebuje, in mu tudi piše tako, kakor mu v kancelii z besedo dopoveduje. —

Druga prošnja pa, ktera nam je pri sercu, je, naj bi se našim ljudem postave oklicovale, kakor pred, tudi zdaj v domačem jeziku. Zakaj so ti razglasili popolnoma nehali, ne vémo; nadjamo se pa, da so le začasno zaostali, ker pravica in potreba službe to terja, da se vsaka postava, po kateri se pravice in dolžnosti ljudstva uravnujejo, v jeziku daje, ki ga ljudstvo ume, in da se tedaj to, kar se Nemcom razgláša v njih jeziku, razgláša tudi Nenemcom v njihovem. Ni nam sicer znano, kaj se na Dunaji še v slovenskem jeziku prestavlja, — to pa vémo, da na Kranjskem, na Štajarskem in na Koroškem in Terzaškem že dolgo ni prišla nobena nova postava v slovenskem jeziku na dan in da še tako važne, vse dozdanje rokodelske razmere preminjajoče postave za obertnijstva in rokodelstva, ki ima že prihodnji mesec moč zadobiti, še nobeden naših rokodelcov in obertnikov, ki ne ume nemški, ne pozná!

Zmiraj bi na vse strani utegnulo najbolje biti, ako bi način deželnih razglasov ostal kakor je do lani bil. Eno postavo po štirih krajih prestavljati, že razun tega, da to več stroškov prizadene, tudi zavoljo doslednosti v terminologiji ne kaže in ena izurjena roka to najbolje doverši. Kakor je ena nemška beseda postav, naj bi bila tudi ena slovenska. Vredniki cesarskih razglasov v 4 slovenskih krajih bojo pa imeli še vedno za svoj okraj dosti opraviti, naj se izdajanje postav že imenuje „glasnik“ ali „zakonik“.

Pa naj slavna vlada naredi to tako, kakor za najbolje spozná, — naša želja in prošnja je le: naj bi izhajale naše ljudstvo zadevajoče postave, kakor do letos, tudi v prihodnje v slovenskem jeziku, da se ne bo nihče po pravici pritožiti mogel, da ni nikoli postave zvedil.

Če bi nam morebiti kdo oponašati utegnil, da že spet godemo staro pesem od „jezika“, temu le rečemo, naj bere onih 25 gospod ministrovih verstic, s katerimi smo ta spis začeli, in prepričal se bo, da ne gré tukaj le za jalovo obveljavo slovenskega jezika, ampak za kaj več, namreč za vse to, za kar so gosposkine kancelije in cesarske postave. To pa so za vsakega deržavljana premenitne reči. —

Ni sicer naša navada, da bi podpisovali svojih spisov v svojem listu, al tega podpišemo le zato, ker je tako rekoč skupno razodetje tega, kar so „Novice“ kot iskreno željo že od več strani slovenskih dežel pisale. Ponovili pa smo ta oglas čisto pravičnih želj ravno zdaj zato, ker imamo v doveršenem slovníku po milosti rajnkega našega knezoškofa in neutrudljivem prizadevanji mnogih domoljubov novo imenitno prilogo „Beilage“ za to prošnjo ravno gotovo. Pred to „Beilage“ zdaj tudi tisti ne bojo mogli oči zatisniti, kateri radi slovenski jezik le „jezik kmečki“ psujejo.

Vredništvo.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Naj povem zdaj kaj o drugih stanovih. Ker so domalega vsi popolnoma ali pa saj napol kmečki, ni nič razločka, kjer koli se začne.

Najpred o kupcih. Kakor je sploh znano, niso vsi ene verste. Poprejne čase je bilo na Horvaškem sém ter tjé precej takih, ki so razno blago kupovaje na Kranjsko ali pa tudi v druge dežele ga razpošiljali; ti „agenti“ pa so zdaj večidel domači ali pa Serbi, ker se jud v take reči nikoli rad ne vtika. Kar jih je naših ostalo, so vsi prav razumni in izobraženi ljudje, pa tudi prav pošteni; zato vsem dobro gré, ker imajo ljudje do njih zaupanje. Se vé, da ti možje niso stanovitni; kakor jim nanese kupčija, popotujejo sém ter tjé, včasih zopet domu, včasih pa v Banat, na Ogersko ali kam drugam. Hudo pa se boji ljudstvo kranjskih „mešetarjev“, ki so tako prekanjeni, da se sploh za največje goljufe imajo, in menda po pravici. Ti ljudje so pobegnili sém skoraj vsi zavolj kakega pregreška ali pa, ker si, zapravivši doma kar so imeli, na Horvaškem odškodovanja iščejo. Kranjci pravimo takim ljudem sleparji; gorjé temu, kdor jim v pest pride. Pa ni lahko, jim v živo seči, ker opravljajo svoje reči tako zvito, da jim celó sodba nič ne more. Ko sem prišel pred 6 leti v Varaždin, je tekla ravno zoper tri kranjske mešetarje pravda; zatožili so jih bili judje, ker so jih ti naši „ljubeznjivi rojaki“ za 1700 gold. opeharili. Judom se kaj takega težko pripetí, — „Kranjci“ pa so jim bili vendar le kos, in so jih na vse zadnje tudi pred sodbo užugali, da so morali celó vse stroške poverniti. Mešetarji so na vse kupec, zlasti pa radi z živino barantajo. Večkrat sem jih gledal, kako so konje prodajali, in se čudil njihovi zgovornosti. Če je bila napaka še tako očitna, so znali jo utajiti, priduševaje se in Boga in vse svetnike na pričo klicaje. Če je pa blago kaj cene imelo, so pa tako medeno vse dobrote razkazovali, hvalili in priporočali, do serca govorili in za vino dajali, da jim je malokdaj spodletelo. Kupec je včasih še tisti dan zasledil, da so ga prekanili. Pa kaj je pomagalo zmirjati? Mešetarji poslušajo mirno, naj jim se pravi, kar hoče, na zadnje rekó revežu: „Vidimo, da nisi zadovoljen, veš kaj? daj nam toliko in toliko poboljška, pa ti bomo zopet prodali, da ne boš nič na zgubi, morebiti še na dobičku“. In tako ga ujamejo drugič in tako v mrežo zapletó, da se jim še več ne izmuzne. Med ljudmi slovó kot prvi preklinjavci, da je sém ter tjé celó pregovor „kolne kakor Kranjec“ — in vendar tudi Horvatje niso najzadnji v tej napaki. Slišal sem iz kranjskih ust na Horvaškem čudne, zgolj nove kletve, včasih iz slovenskega, horvaškega in madjarskega jezika sestavljene. V Zagrebu sta se dva za mano pogovarjala, prepiraje se in preklinjaje, na zadnje pravi eden izmed njih: „Da me dvakrat — jeklo — božji grad — jebi — renteži — tristo krat pri moji duši!“ Na to rogovilasto kletev se obrnem in prašam prijatla, ki me je spremil, kaj je to, pa mi reče: Tako Kranjci kolnejo; to morata biti mešetarja; hujše od teh ljudi ne zná nihče hudičevati. Groza me je stresla, to slišati; pozneje pa sem tudi v Reki večkrat na tako priduševanje naletel. Kako iznajdeni so mešetarji, se vidi iz tele prigodbe: V Varaždinu so ukradli na sejmu cigani dva konja in ju niso mogli dobiti, dasiravno so vse preiskali. Nazadnje se ponudi gospodarju kranjsk mešetar, da mu bo tatove zalezal, če mu obljubi 30 goldinarjev. Gospodar v to rad privoli. Kranjec je vedel, da cigani blago najraje judom prodajajo, pa je šel in dva revna juda vsakega z enim goldinarjem podkupil, da mu pomagata iskati. Dva goldinarja pa je dal postopaču, ki je bil zavolj tatvine že večkrat ošeškan. Vsi štirje se spravijo koj vsaki na drugo stran in čez pet ur so že imeli tatove, konja pa drugi dan, ker so ju bili že v Čakovec odgnali in spečali.